

Základy finančního práva

Charakteristika finančního práva

Petr Mrkývka

Charakteristika finančního práva

- Veřejnoprávní povaha: teorie zájmová, mocenská, organická ad.
- Hybridní hraniční povaha
- Charakter předmětu právní regulace, subjektů a metody regulace

:

Důkazy veřejnoprávního charakteru

1. **určitá nerovnost subjektů** regulovaných společenských vztahů, kdy vždy alespoň jeden vystupuje jako ***potentior persona***,
2. **ochranu veřejného zájmu**,
3. **omezená až minimalizovaná autonomie vůle** subjektů při formování jejich subjektivních práv a povinností,
4. **ingerence státu** do vztahů regulovaných finančním právem v souladu s realizací veřejné finanční politiky.

Význam přiřazení finančního práva k veřejnoprávním odvětví

- Začlenění finančního práva do veřejného práva má význam především pro interpretaci a aplikaci jeho norem, argumentaci, použití analogie, ale také pro jeho tvorbu.

Odvětvotvorná kritéria

- Samostatnost a specifičnost předmětu právní regulace
- Metoda právní regulace
- Systémová soudržnost právních norem
- Společenská akceptace samostatnosti odvětví

Akceptace

- Evoluce
- Státní právo – správní právo – finanční právo
- Nejednotné pojetí finančního práva
- FP odvětví
- FP věda
- FP didaktická disciplína

Předmět právní regulace

Předmět právní regulace - 1

- Obecně – chování; společenské vztahy
- **NE peníze** – objekt vztahů
- **Peněžní vztahy NE VŠECHNY**
- Ekonomický prvek
- Majetkový prvek
- Veřejně zájmový prvek
- Mocenský prvek

Předmět právní regulace - 2

- Chování ve společenských vztazích, které vznikají, realizují se a zanikají v souvislosti s veřejnou finanční činností = *finanční činnost státu a jiných veřejnoprávních korporací*
- **Měna**
- **Veřejné finance**
- **Finanční trh**

Ad Předmět: Veřejná finanční
činnost

Veřejná finanční činnost 1

- specifická činnosti státu, jiných veřejnoprávních korporací a od nich odvozených subjektů – **veřejný sektor**.
- účelová činnost, zaměřená na zajištění **materiálních podmínek** pro uskutečňování funkcí státu a veřejného sektoru, **materiálního základu** pro poskytování veřejných statků a v neposlední řadě **fungování peněžního systému** státu, jakož i **finančního trhu**
- Vzájemná provázanost – dysfunkce
- VFČ= nakládání s peněžní masou: přímé, nepřímé

Veřejná finanční činnost 2

- **Přímé nakládání s peněží masou:**
- **monetární činnost**, tj. tvorba peněžní masy jako sumy všech peněžních prostředků dané měny, její ochrana a zajištění stability,
- **devizová činnost**, tj. operace spočívající v mocenských ingerencích do nakládání s devizovými hodnotami a ve vytváření a použití devizových rezerv státu,
- **fondovní činnosti**, tj. vytváření soustav peněžních fondů, jejichž účelem je financování fungování státu a uspokojování veřejných potřeb, včetně vytváření specifických pojistných a garančních fondů ve veřejném zájmu, jakož i zajištění alokace části peněžní masy v nich, její rozdělování a užití,

Veřejná finanční činnost 3

- Činnosti, které nepřímo působí na peněžní masu, mohou být na příklad:
- **kontrolní činnosti**, tj. vytváření systémů kontrolních mechanismů k zabezpečení souladu reálného stavu nakládání s peněžní masou se stavem požadovaným,
- **dohledové** a jiné **činnosti** k zabezpečení fungování finančního trhu,
- **finanční plánování**, včetně tvorby veřejných rozpočtů ve smyslu plánovacích dokumentů,
- **finanční účetnictví**, včetně bilancování
- **finanční statistika**.

Závěr k předmětu a východisko k metodě regulace

- Veřejná finanční činnost se uskutečňuje v různorodém společenském a právním prostředí
- Akcesorická povaha předmětu regulace finančního práva = koexistence s chováním regulovaným jiným odvětvím, podmínka existence, realizace, zániku ...
- Široká škála předmětu regulace FP
- Uplatnění řady specifických nástrojů regulace podle prostředí realizace veřejné finanční činnosti

Metoda právní regulace - obecně

- Odpověď na otázku: „Jak se uskutečňuje regulace toho, co je předmětem regulace“
- Souvislost mezi předmětem (účelem) regulace a metodou
- Jakým způsobem se určuje obsah – práva a povinnosti – účastníků daných vztahů

Specifika metody ve finančním právu

- Vychází z charakteru předmětu právní regulace
- Veřejnoprávní charakter účelu regulace
- Atributivní podíl veřejné moci (veř.správa)
- Převažující mocenský charakter vztahů
- Samostatná konkretizace finančně právních povinností („autoaplikace“)
- Finančně právní akt (normativní, individuální)
- Imperativní charakter právní regulace (charakter norem)

Rysy metody

- Převažující veřejnoprávní charakter
- Základ v administrativněprávní metodě
- Modifikace užitím soukromoprávních prvků, nástrojů ekonomického působení (%)
- Specifika v rámci subsystémů finančního práva

Systemová soudržnost právních norem – 1

- Vyšší míra vzájemných vazeb právních norem tvořících danou výseč práva
- Relativní autonomie daného souboru právních norem vůči normám jiných odvětví

Systemová soudržnost právních norem – 2

- **Vnitřní systemová soudržnost** – systém finančního práva
- **Vnější systemová soudržnost** – vztahy k ostatním právním odvětvím

Systemová soudržnost právních norem

– 3

- Subsystemy finančního práva
- Problém kodifikace = FP je nekodifikované, **inkorporované**, odvětví
- **Kritéria** uspořádání finančního práva
- Problém **obecné části** a **zvláštní části** finančního práva
- Finanční právo **hmotné** a **procesní**
- Finanční právo správní, trestní

- Fiskální a nefiskální část finančního práva (jen z části sleduje charakter nakládání s peněžní masou)

Systemová soudržnost právních norem

– 4

- Předmětové kritérium:

- **FISKÁLNÍ ČÁST** (fiskální právo)
- **NEFISKÁLNÍ ČÁST** (finanční právo *sensu stricto*)

Systemová soudržnost právních norem – 4a

- **fiskální část**

- Rozpočtové právo
- Berní právo (daňové právo)
- Celní právo
- Právní regulace veřejných výdajů – Dotační právo

- **nefiskální část**

- Měnové právo
- Devizové právo
- Právo finančního trhu
- Puncovní právo

-
- Bilanční právo (regulace účetnictví a obdobných evidencí)

Systemová soudržnost právních norem – 5 **Vnější**

- Vztahy k veřejnoprávním odvětvím
- Vztahy k soukromoprávním odvětvím

Vnější systémová charakteristika

- Vyjadřuje vztah daného odvětví práva k jiným právním odvětvím.
- Styčné body při plnění regulativní funkce právních odvětví, realizace jejich norem, aplikaci ...
- **Akcesorická povaha finančního práva:** Veřejná finanční činnost se uskutečňuje v rozmanitém prostředí života společnosti. Chování aktérů finanční činnosti se často uskutečňuje ve společenských vztazích, které jsou předmětem regulace jiných právních odvětví = **primární jednání**. Normy finančního práva podmiňují vznik, realizaci či zánik finančněprávních vztahů primárním jednáním, které je pak rozhodné pro obsah tohoto vztahu = **akcesorické jednání**.

Příklady:

Vztah k ústavnímu právu (1)

- Ústavně právní normy představují základ pro každé právní odvětví.
- **Konstitucionalizace** finančního práva – regulace převážné části základních institutů finančního práva v normách ústavního pořádku výraz společenského významu finančního práva a současně i ochrana **finanční suverenity státu** a ochrana **rovnováhy veřejných financí** a **zastupitelské demokracie**.

Vztah k ústavnímu právu (2)

- **Státní rozpočet a státní závěrečný účet**
- Čl. 42 odst. 2 – výlučná pravomoc PS PČR
- Čl. 33 odst. 2 – zákaz suplování ve věcech st. rozpočtu a st. závěrečného účtu Senátem
- Čl. 42 odst. 1 – zákonodárna iniciativa státního rozpočtu a iniciativa st. závěrečného účtu – jen vláda

Vztah k ústavnímu právu (3)

- **Nejvyšší kontrolní úřad** (hl. V., čl 97)
- Kontrola hospodaření se státním majetkem a kontrola plnění státního rozpočtu svěřeny nezávislému orgánu – NKÚ.
- **Česká národní banka** (hl. VI, čl. 98)
- ústřední banka státu
- Hlavní cíl činnosti ČNB: péče o cenovou stabilitu
- Garance nezávislosti – zásah do činnosti pouze cestou zákona

Vztah k ústavnímu právu (4)

- **Ekonomická autonomie územní samosprávy**
- ÚSC – veřejnoprávní korporace, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu (čl. 101 odst. 3)
- Čl. 11 odst. 5 LZPS: **„Daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona.“**

Vztah ke správnímu právu

- Evoluce
- Metoda
- Využití orgánů veřejné správy při realizaci a aplikaci norem finančního práva
- Využití metod a forem veřejné správy
- Uplatnění správního procesu. Subsidární použití správního řádu
- Správní trestání
- Správní poplatky

Vztah k trestnímu právu (1)

- **Majetkové sankce** - ve prospěch státu:

Propadnutí majetku,

peněžitý trest,

propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty [§ 52 odst. 1 pís. d) – f) TZ]

- **Trestní odpovědnost** - hospodářské trestné činy (většina spojena s porušením norem finančního práva):

Zvláštní část TZ - Hlava 6

[Díl 1](#) § 233 – 239 Trestné činy proti měně a platebním prostředkům

[Díl 2](#) § 240 - 247 Trestné činy daňové, poplatkové a devizové

[Díl 3](#) § 248 – 267 Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou

Vztah k trestnímu právu (2)

- **Trestné činy proti měně a platebním prostředkům**

§ 233 Padělání a pozměnění peněz

§ 234 Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku

§ 235 Udávání padělaných a pozměněných peněz

§ 236 Výroba a držení padělatelského náčiní

§ 237 Neoprávněná výroba peněz

§ 239 Ohrožování oběhu tuzemských peněz

Vztah k trestnímu právu (3)

- **Trestné činy daňové, poplatkové a devizové:**

§ 240 Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby

§ 241 Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby

§ 243 Nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení

§ 244 Porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží

§ 245 Padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti

§ 246 Padělání a pozměnění známek

§ 247 Porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství

Vztah k trestnímu právu (4)

- **Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou:**
 - § 252 Neoprávněné provozování loterie a podobné sázkové hry
 - § 254 Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění
 - § 259 Vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy
 - § 260 Poškození finančních zájmů Evropských společenství

Vztah k civilnímu procesu

- Subsidiární použití OSŘ – exekuce
- Soudní poplatky
- Správní soudnictví

Vztah k soukromému právu

- Terminologie
- Skutečnosti rozhodné pro vznik, změnu a zánik finančně právních vztahů – finanční skutečnosti
- Ochrana spotřebitele
- Ovlivňování podnikatelského prostředí
- Regulace finančního trhu
- Etc.